

А. А. Дюк,

к. е. н., доцент кафедри економіки, Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0001-6480-0558

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.5.149

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ТА НАПРЯМИ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ

A. Diuk,

PhD in Economics, Department of Economics, Vinnytsia National Agrarian University

MODERN DEVELOPMENT AND AREAS OF SPECIALIZATION OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN RURAL

Статтю присвячено характеристикам теоретико-методичних та аналізу практичних засад соціального підприємництва, спеціалізації соціальних підприємств на селі. Запропоновано визначення сутності соціального підприємництва як виду соціальних інновацій, інноваційної форми бізнесу.

Визначено організаційно-економічну специфіку функціонування соціального підприємництва і теоретично обґрунтовано напрями становлення соціальних підприємств у сільському секторі економіки.

Доведено актуальність розвитку соціального підприємництва на селі для досягнення критеріїв сталого розвитку. Визначено чинники соціалізації підприємницької діяльності на селі, в агропродовольчому секторі як чутливих для економіки й суспільства.

Обґрунтовано теоретико-методичні відмінності між класичним і соціальним підприємництвом, соціальних підприємств. Проаналізовано приклади функціонування підприємств та наведено напрями їх спеціалізації в Україні. Відзначено роль і перспективи становлення соціальних підприємств у досягненні засад сталого розвитку.

The article is devoted to the characteristics of theoretical and methodological and analysis of practical principles of social entrepreneurship, specialization of social enterprises in the countryside. The definition of the essence of social entrepreneurship as a type of social innovation, an innovative form of business that operates on the basis of social responsibility, mutual assistance is proposed.

The organizational and economic specifics of functioning of social entrepreneurship are defined and the directions of formation of social enterprises in the rural sector of the economy are theoretically substantiated.

The urgency of the development of social entrepreneurship in the countryside to achieve the sustainability criteria has been proved. The factors of socialization of entrepreneurial activity in the countryside, in the agri-food sector, are identified as sensitive to the economy and society.

The exceptional importance of social entrepreneurship in the mechanism of implementation of the rural model of rural economy management has been proved. The role of social entrepreneurship in the development of socially responsible farming in the countryside is revealed. The organizational and legal structure of social enterprises and the most suitable for this activity are entrepreneurial forms.

The organizational and economic peculiarities of the combination of economic and social principle in social entrepreneurship are determined. The organizational status of social enterprises as non-profit structures fulfilling the mission of village conservation is characterized. The overall innovativeness of social enterprises as non-profit organizations specializing in the implementation of social functions is proved.

The theoretical and methodological differences between classical and social entrepreneurship and social enterprises are substantiated. Examples of functioning of enterprises are analyzed and directions of their specialization in Ukraine are given. The role and prospects of becoming social enterprises in achieving the principles of sustainable development are noted.

The author's vision of the prospect of development of social entrepreneurship in rural areas is offered, taking into account national peculiarities of rural development and agri-food sector of the economy.

Ключові слова: соціальне підприємництво, спеціалізація підприємств, соціальні інновації, село, сільська територія, агропродовольчий сектор.

Key words: social entrepreneurship, specialization of enterprises, social innovations, village, rural territory, agri-food sector.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Соціальне підприємництво є зовсім новою сферою зайнятості в Україні, а для сільського сектору — це взагалі інноваційна форма організації господарювання. Цей сектор підприємницької зайнятості потребує поглибленого вивчення, на практиці ж актуалізується як конкурентоспроможний механізм вирішення соціально-еко-

номічних проблем за безпосередньої заінтересованості та участі сільських жителів. Це сьогодні вкрай важливо, адже держава, галузеві виробничі підприємства здебільшого усунулися від соціально спрямованої виробничої, інфраструктурної, обслуговуючої діяльності. Потрібна консолідація громадської соціально-спрямованої ініціативи для активізації механізмів село збереження, поширення екологічних виробництв, які сприяють сталому розвитку тощо. Важливість вирішення про-

блем щодо поширення соціального підприємництва на селі, в агропродовольчій сфері відповідає Цілям сталого розвитку ООН [1], які відзначені до реалізації Указом Президента України "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року" від 30.09.2019 р. № 722/2019 [2]. Проблема становлення соціального підприємництва актуальна, має відповідне наукове і практичне значення як аспект осучаснення й побудови інноваційної економіки. Місія соціальних підприємств полягає у вирішенні суспільних проблем, покращення соціально-економічного стану громад, зокрема сільських, які найбільше потребують впровадження механізму соціального підприємництва. Суспільний запит на соціально спрямовані підприємницькі структури посилюється і для його задоволення актуалізується необхідність розроблення аналітичних та методичних основ вивчення проблеми.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблем соціального підприємництва відповідають вимогам часу, адже механізми підвищенням добробуту людей змінюються. Проте в період утвердження класичного капіталізму підприємництво сприймалося як капіталістична форма організації економічної взаємодії з опосередкування задоволення суспільних інтересів. Підприємці діють в умовах конкуренції і на засадах ризику, також їх діяльність потребує наявності підприємницького таланту, проте модель соціального підприємства є гібридною — поєднує економічне і соціальне начало.

Науковий базис визначення функціональних характеристик підприємства і соціальної конструкції господарського механізму, як економічної моделі, відмічений у дослідженнях Й. Шумпетера [3], Г. Форда [4]. Близько до визначення функціональних характеристик соціального підприємництва підійшов М. Туган-Барановський [5], який розглянув розподіл доходів у капіталістичному господарстві їх відношення до соціальної відповідальності. Основи соціального підприємництва закладені працями М. Юнуса [6], отримують розвиток згідно досліджень Н. Сіренко і Т. Лункіної [7], І. Босак [8], Г. Давидовської [9], Н. Ільченко [10], З. Варналія [11], В. Никифорак [12], Б. Косович [13]. Дотичними до розкриття піднятої проблеми, включаючи розкриття аспектів соціального розвитку села, сільськогосподарського підприємництва, а також спеціалізації є публікації О. Шпикуляка [14], М. Маліка [15], Х. Бергмана [16], В. Андрійчука та І. Сас [17], Н. Білецької [18]. Аналітично спеціалізацію соціальних підприємств на селі, в агропродовольчій сфері розглядають кваліфікуючи їх за напрямками діяльності з відкритих інформаційних джерел [19], а також каталогів і аналітичної літератури [20]. Ці теоретичні й практичні аспекти стану соціалізації аграрного сектору актуалізують різносторонні питання соціального підприємництва на селі, визначення засад його розвитку та аспектів спеціалізації. Беручи до уваги наукові розробки і практичний досвід розвитку соціального підприємництва в економіці, динаміку на селі, проблема потребує додаткового вивчення.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення національної специфіки розвитку і виявлення характеристик спеціалізації соціального підприємництва на селі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Соціалізація бізнесу забезпечила перетворення капіталістичного підприємництва на соціально спрямоване. Виникли структури виключно соціального характеру — відбувається формування соціальної економіки. Соціальне підприємництво пов'язуємо з соціальною економікою, яку впроваджує соціально зорієнтована держава — один з винаходів, речей. Що змінили світ [21]. "В основі будь-якої соціальної держави головна відповідальність за те,

щоб люди не голодували на вулиці, повинна лежати не на родині, добродійних організаціях або приватних страхових компаніях, а на уряді" [21, с. 58]. Цей аспект соціальної економіки означає розподіл державою наявних соціальних ресурсів; у випадку оцінок засад розвитку соціального підприємництва ситуація дещо інша — воно передбачає заробляння грошей і системну соціальну роботу зацікавлених осіб — учасників підприємницького процесу. Теоретичні засади концепції соціального підприємництва є багатоплановими, це діяльність, яка не обов'язково ставить за первинне завдання отримання прибутку. Під соціальним підприємництвом прийнято розуміти спосіб, механізм впровадження певного виду соціальних інновацій, які необхідні для покращання життя людей, задоволення потреб економічно вразливих верств населення тощо.

Соціальне підприємництво представлене здебільшого у чутливих для держави, суспільства сферах. Наприклад, для агропродовольчої сфери можуть бути характерні підприємства, які за підтримки держави, бізнесменів-філантропів виробляють соціальне продовольство, реалізують його на спеціальних торговельних майданчиках за соціальними цінами. Структурно класифікація соціальних підприємств або соціально спрямованих за базовими нормами утворення, як наприклад, сільськогосподарський кооператив, може бути здійснена за спеціалізацією, організаційними формами, галузевим призначенням тощо.

На селі і зокрема в агропродовольчому секторі економіки України цей вид діяльності лише започатковується, хоча типові соціальні підприємства вже функціонують. Вважаємо, що в теорії і практиці слід розрізняти соціальне підприємництво як діяльність спеціалізованих організацій і соціальну діяльність підприємств як додаткову функцію; у соціального підприємства соціальна місія є статутною господарською діяльністю, а у класичного — реалізується через механізм соціальної відповідальності. Креатив соціального підприємництва — поєднання капіталізму із духом меценатства. Практично соціальне підприємництво є втіленням вищої форми соціальної відповідальності через механізм реалізації цілей соціального порядку. У соціальному підприємстві поєднані соціальне і економічне начало, що актуально на практиці наприклад для відродження депресивних сіл.

Із розвитком конкурентних ринкових відносин, в українському селі набувають поширення різному, новітні види креативного підприємництва, тобто створюються не лише сільськогосподарські підприємства, а наприклад структури соціального спрямування — соціальні підприємства. Соціальне підприємництво слід розглядати в рамках становлення моделі селозберігаючого господарювання, у перспективі актуалізація розвитку соціального підприємництва потребує необхідного законодавчого забезпечення. Також соціальне підприємництво є особливе, нетипова форма реалізації соціального капіталу. Особливість у тому, що соціальне підприємництво відзначається поєднанням соціального і економічного начала, соціальне начало водночас вважається головним. Пріоритетність зазначеного аспекту в статусах відповідає принципам соціального підприємництва і засадам функціонування соціальних підприємств. Головний принцип — безприбутковий статус та спрямованість на досягнення соціального результату.

Соціальні підприємства є інноваційними суб'єктами, які на відміну від класичних господарських формувань, ставлять за мету не отримання прибутку, а задоволення суспільних потреб — такий принцип здійснює корекцію їх напрямів їх спеціалізації. В основі функціонування — мотивація до суспільно-корисної діяльності, сформована стимулами нематеріального плану, переконаваннями. У соціальному підприємстві визначальними вважаємо соціальні мотиви результативності господарювання.

Головні ознаки соціальних підприємств — неприбутковий характер і соціальна місія господарювання. Соціальні підприємства є суб'єктами, яких можна вважати

Критерії класифікаційного групування				
Напрямок діяльності	Чисельність зайнятих	Цільова аудиторія представлення виробленого продукту	Територіальне розміщення (region)	Організаційна, організаційно-правова форма

Рис. 1. Критерії класифікаційного групування соціальних підприємств на селі

Джерело: запропоновані автором.

організаціями у складі інфраструктури з виконання соціальних функцій у виробничій і у обслуговуючій сфері. Завдання соціального підприємства (підприємства) — створення продукту чи послуги, які сприятимуть, забезпечують задоволення соціальних, суспільно значимих проблем. Первинними в такому разі соціальні інтереси, які підкріплюються економічно. Орієнтування соціального підприємства першочергово на досягнення соціальних вигод означає особливості функціонування економічного механізму. Фактично соціальне підприємство є важливою складовою реалізації соціальної політики на селі. Завдяки його розвитку, сільські громади отримують додаткову спроможність вирішення проблем за різними напрямками, особливо у соціально-трудова сфері тощо. Цей механізм ефективний в умовах децентралізації влади та управління, тому його потрібно використовувати.

Для України соціальні підприємства — новітня сфера господарювання, особливо на селі, найбільш консервативному до будь-яких змін середовищі. Проте нині багато проблем сільського розвитку залишаються не вирішеними і ситуація непростя. Також ситуація складається таким чином, що динамізм сільського розвитку, змушує до широкого застосування підприємницьких підходів до вирішення соціальних проблем. Вважаємо, що соціальна підприємницька діяльність нетипова для сучасного етапу розвитку ринкових відносин в нашій державі, особливо на селі. Проте для національного сільського сектору особливим є те, що відбулися зміни. Сільськогосподарські підприємства не беруть на себе відповідальність за соціальну сферу, хоча залишаються селозберігаючими. Тому з'являються типові соціальні підприємства — організації з неприбутковим статусом.

Сільський, агропродовольчий сектор є особливим за значимістю і механізмами господарювання, адже виступає соціально-економічним драйвером життя. Середовище сільськогосподарського та іншого бізнесу на селі досить консервативне. Проте шляхом трансформації відбулися зміни у соціалізації сільськогосподарських підприємств, які ми вважаємо базовими для розвитку українського села через різнопланові за організацією структури. Водночас поява нових форм господарювання не є частою, аналогічними вважаємо статуси поширення соціального підприємництва. Потроху воно набуває поширення, про що свідчать відповідні практики, а також наслідую певні рамки спеціалізації і галузеві представлення.

Соціальне підприємство відбулося здебільшого у чутливих для держави, суспільства сферах: виробництво соціального продовольства, реалізація сільськогосподарських продуктів за соціальними цінами. Практично соціальне підприємство є функцією спеціалізованих структур, які господарюють не ставлячи за головну мету отримання прибутку. Навколо цих суб'єктів акумулюються ресурси, реалізуються управлінські рішення щодо організаційно-економічного сприяння соціалізації сільського життя на ринкових засадах.

В Україні законодавчо проблема соціального і підприємств, відповідно статусу суб'єктів за організаційно-правовою формою не врегульована. Проте законодавчо визначені організаційно-правові форми підприємства, в рамках яких зацікавлені суб'єкти можуть створити соціальне підприємство, зокрема — це наступні: усі види підприємств, кооперативи, орендні підприємства, споживчі товариства і їх спілки, господарські товариства, асоціації,

корпорації, консорціуми, організації орендарів, організації покупців, громадські організації, релігійні організації, заклади, установи, які не здійснюють підприємницьку діяльність.

Вони вбудовані в соціально-економічну модель сільського розвитку як продуктивна сила, соціальні агенти, носії соціальної функції. Бізнес-моделі соціальних підприємств створюються для вирішення суспільних

проблем. До структур соціального підприємства можна віднести організації, які: формують соціальне життя громадян; реалізують соціальні ініціативи; заходи громадської активності. Найбільш прийнятною формою соціального підприємства є кооператив — система партнерських зв'язків учасників за безпосередньої їх участі у наданні соціальних послуг.

Вважаємо, що слід розрізняти соціальне підприємство як діяльність спеціалізованих організацій і соціальну діяльність підприємств як додаткову функцію; у соціального підприємств соціальна місія є статутною господарською діяльністю, а у класичного — реалізується через механізм соціальної відповідальності. Зокрема соціальне підприємство — це форма зайнятості сільського населення; інноваційний спосіб організації господарської діяльності на селі. В класифікації соціальних підприємств пропонуємо виділяти виробничо-господарський і обслуговуючий напрям діяльності на основі яких формується характер спеціалізації.

Напрями спеціалізації соціальних підприємств на селі формуються під впливом переважно мотивацій благодійництва і ресурсних можливостей регіону. Економічна складова соціального типу господарювання не має вирішального значення в системі переконань створення соціального підприємства, бо діяльність неприбуткова.

Для підтвердження зазначено наведемо деякі приклади практики соціального підприємництва на селі і в агропродовольчій сфері. Пропонуємо методичні аспекти класифікаційного групування соціальних підприємств на селі, за критеріями: напрям діяльності; чисельність зайнятих; цільова аудиторія представлення виробленого продукту; територіальне розміщення (region); організаційна, організаційно-правова форма (рис. 1).

Практика поширення, формування спеціалізації соціального підприємства в Україні перебуває на етапі становлення або навіть зародження, але сам процес, в питанні доступності емпіричних оцінок стану є надзвичайно складним у реалізації. Соціальні підприємства є різноплановими за характеристиками різних класифікацій. Тенденції залежать від культури і традиції розвитку системи господарювання — соціалізації, рівня матеріального добробуту, якості соціального капіталу, який сформувався на селі, мотивації селян до організації структур взаємодопомоги тощо.

Соціальне підприємство вважаємо пріоритетною формою господарської діяльності на селі в умовах децентралізації. В ситуації коли держава практично значно усунулася від вирішення соціальних проблем, за делегування значної частини повноважень місцевим територіальним громадам — соціальне підприємство є тим механізмом, який здатен сприяти вирішенню цілого ряду проблемних завдань.

Соціальні підприємства формують інфраструктуру ринку соціальної діяльності. Держава та уповноважені нею органи можуть створювати соціальні підприємства, які виконують місію впровадження заходів державної соціальної політики на неприбутковій основі. Тим самим, відбувається використання чинників соціального партнерства, підприємницької і громадянської солідарності, взаємодопомоги для соціалізації економічної системи, реалізації пріоритетів соціальної політики. У цьому проявляється спеціалізація соціальних підприємств (табл. 1).

Таблиця 1. Кваліфікаційні характеристики соціальних підприємств в Україні: на селі і в агропродовольчому секторі

Назва та організаційно-правовий статус	Напрямок діяльності (місія; спеціалізація)	Чисельність працівників Розміщення
Благодійний фонд «Терра Деї» (Terra Dei) Благодійна організація	Надання засобів виробництва, організації власної справи в сільському господарстві	5 осіб с. Пийтерфолво Закарпатська обл.
Громадська організація «Майстерня мрій» Громадська організація	Виготовлення (фасування) і реалізація трав'яних чаїв	6 волонтерів м. Львів
Дитяче кафе з ігровою кімнатою «Канітошки» Приватне підприємство	Надання послуг громадського харчування і розваг для дітей	3 особи м. Лисичанськ, Луганська обл.
Дитячий садок «Баловастики» Орган самоорганізації населення	Підтримка соціальних, культурних та/чи спортивних заходів	2 особи с. Віта-Поштова, Київська обл.
Інтернет-магазин кави «iCoffeeCo» ФОП	Працевлаштування соціально вразливих груп населення	4 особи м. Бориспіль, Київська обл.
Інформаційно-туристичний центр «Зелена Кременна» ФОП	Надання послуг організації зеленого туризму	3 особи м. Кременна, Луганська обл.
Комерційне соціальне підприємство «Наш Будинок Волноваха» ТОВ	Діяльність у сфері вирішення питань екологічного характеру та створення якісних умов життя	25 осіб м. Волноваха, Донецька обл.
Об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів «Чернігівщина екологічна» Сільськогосподарський кооператив	Сприяння покращенню добробуту громадян та відновленню земель на осушених торфовищах	15 осіб Чернігівська обл., Нижинський р-н
Приватне підприємство «Малиновий рай» Приватне підприємство	Вирощування ягідних культур; органічне виробництво	2 осіб - волонтери с. Гряди, Львівська обл.
Приватне підприємство «Мар'їнська Міні-пекарня» Приватне підприємство	Випічка і реалізація хліба, хлібобулочних виробів	7 осіб м. Мар'їнка, Донецька обл.
Приватне підприємство «Селиська сироварня» Приватне підприємство	Покращення здоров'я нації, через вживання еко продукції. Створення нових робочих місць у сільській місцевості	10 осіб с. Нижнє Селище, Закарпатська обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Агросвіт» Сільськогосподарський кооператив	Організаційна, роз'яснювальна функція та забезпечення збуту сільськогосподарської продукції	4 – офіційно, 8 – волонтерів с. Крехів, Львівська обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Агрофрут» Сільськогосподарський кооператив	Надання сезонних робочих місць у депресивному районі з низьким рівнем зайнятості населення	2 особи с. Романів, Львівська обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Банілів» Сільськогосподарський кооператив	Надання послуг з обробітку землі, спільне придбання мінеральних добрив та насіннєвого матеріалу	2 особи с. Банілів, Чернівецька обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «БОРТНІВ-ЕКОПРОДУКТ» Сільськогосподарський кооператив	Надання послуг із обробітку землі, зберігання і реалізації сільськогосподарської продукції	2 особи с. Бортнів, Волинська обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Господар-2015» Сільськогосподарський кооператив	Підтримка жителів, які отримують дохід від приватного селянського господарства	3 особи с. Хоружівка, Сумська обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Дари Гуцульщини» Сільськогосподарський кооператив	Переробка дикорослих грибів, ягід, трав. Заморожування, бланшування, сушіння	4 особи с. Селятин, район, Чернівецька обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Дари Ланів» Сільськогосподарський кооператив	Зниження собівартості переробки с/г продукції	4 волонтери с. Колосова, Тернопільська обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Жовтневе» Сільськогосподарський кооператив	Забезпечення послугами зі збору та охолодження молока, залучення молоді до роботи в сільському господарстві	12 осіб с. Покровське (раніше – с. Жовтневе) Запорізька обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Каїр» Сільськогосподарський кооператив	Послуги в обробітку землі, у вирощуванні та реалізації сільськогосподарської продукції	3 осіб с. Каїри, Херсонська обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Київський» Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив	Вирощування, переробка та експорту органічних ягідних культур (полуниця, малина, ожина)	1 офіційно працевлаштований м. Київ
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Кринички» Сільськогосподарський кооператив	Сприяння зменшенню собівартості сільськогосподарської продукції	2 особи с. Котів, Тернопільська обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Радодар» Сільськогосподарський кооператив	Послуги зі збору, охолодження та транспортування молочної сировини	3 особи с. Радісне, Хмельницька обл.
Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Щедрий край» Сільськогосподарський кооператив	Надання с з організації заготівлі та переробки сільськогосподарської сировини; діяльності та розвитку сільського туризму	3 особи с. Старий Почаїв, Тернопільська обл.
Соціальне підприємство «Натуральні соки з Екологічно чистих фруктів Карпат» Благодійного фонду «Карітас Коломийсько-Чернівецької спрхії» ФОП	Виготовлення натуральних соків. Витискання соків для населення	3 особи м. Коломия, Івано-Франківська обл.
Ферма «Святогірська коза» ФОП	Розведення кіз Зааненської й Альпійської порід (французька генетика); переробка молока, виготовлення сирів	6 осіб с. Студенок, Харківська обл.
Фермерське господарство «Гармонія СМ» Фермерське підприємство	Продаж товарів (власного виробництва), працевлаштування представників вразливих груп	6 осіб с. Городище- Київська обл.
Фермерське господарство «Костів» Фермерське підприємство	Реалізація органічних, продуктів здорового харчуваннясвіжих, із природним смаком	2 осіб с. Поляни, Львівська обл.

Джерело: систематизовано автором на основі опрацьованої літератури [19; 20].

З аналізу складу і спеціалізації структур (табл. 1) випливає дослідницька позиція про те, що розвиток соціального підприємництва в економіці України і на селі, перебуває в зародковому стані, з'являються перші соціальні підприємства, або ж такі, що схожі на них за принципами функціонування, цілями. Усе залежить та підпорядковано культурі підприємництва, національним традиціям господарювання. Проблем чимало, головна з них — відсутність рамкового спеціалізованого законодавства з регулювання діяльності соціальних підприємств, загальна неперозорість, не сформованість мотиваційного середовища.

За аналітичними висновками вітчизняних науковців [22], прикладами соціальних підприємств в Україні є наступні: платформа "Тепле місто" (м. Івано-Франківськ) — сприяння самореалізації мешканців міста і досягненню високого рівня життя через надання грантів на здобуття освіти, розвиток підприємництва; соціальна пекарня "Горіховий дім" (м. Львів) — реалізація місії подолання бідності в частині надання робочих місць жінкам і продовольства безхатченкам; Львівська міська громадська організація "Туристсько-спортивний клуб "Манівці" — пропагування здорового способу життя і розвиток місцевого туризму; піцерія "Pizza Veterano" — допомога учасникам бойових дій на Сході України у їх адаптації до мирного життя; благодійний магазин "Ласка" — благодійний магазин з продажу уживаних і нових речей українських виробників, виконує місію популяризації вітчизняних брендів продукції; Перше Антикафе Бердянська "ЧАС Є" — пропозиція відкритого простору для вільної творчості і відпочинку; соціальне підприємство "Рукомисли" — створення робочих місць для соціально вразливих осіб; Вінницький міжрегіональний центр реабілітації інвалідів "Поділля" — сприяння вирішенню проблем професійної освіти та працевлаштування людей з інвалідністю; громадська спілка "Соціальне підприємство "Навчально-виробничий центр" (м. Полтава) — організаційно-економічне сприяння соціальній адаптації людей, що опинилися у складних життєвих обставинах; громадська організація "Майстерня мрії" — центр денного перебування для дорослих людей із особливими потребами; парк князів Сангушків — культурно-комунікативна платформа для комфортного спілкування жителів міста; соціальне підприємство "Миті" — соціальна допомога за різними напрямками; спільнота взаємодопомоги "Емаус-Оселя" — допомога у віднайденні сенсу життя людям, що опинилися на узбіччі суспільства; благодійна організація "Регіональний центр соціальної адаптації" — сприяння соціальній адаптації людей, які повернулися з місць позбавлення волі; соціальний проект "Собачі вбиральні". Торгова марка "ЛавГав" — сприяння чистоті довкілля через заохочення власників собак до прибирання в парках, скверах [22, с. 32 — 52].

З цього висновок про те, що орієнтування соціального підприємництва на досягнення соціальних вигод означає особливості економічного механізму соціального підприємства. Динаміка розвитку соціального підприємства залежить від якості соціального капіталу, носіями якого є окремі індивіди, різні організації як от соціальні підприємства. Створюючи соціальне підприємство індивіди комунікують між собою у процесі задоволення економічних та соціальних інтересів.

Фактично соціальне підприємництво є важливою складовою реалізації соціальної політики на селі. Завдяки його розвитку, сільські громади отримують додаткову спроможність вирішення проблем за різними напрямками, особливо у соціально-трудовій сфері тощо. Це механізм який ефективний в умовах децентралізації влади та управління, тому його обов'язково потрібно використовувати. Соціальне підприємництво надає спроможність суспільству реалізувати ефективну модель соціальної конкурентоспроможності, у складі якої розвиватимуться соціальні підприємства різних організаційних форм та спеціалізації. Але слід враховувати

національну особливість структури підприємств, тобто те, що: найбільш поширеними формами соціальних підприємств на селі в Україні є кооператив — на відміну від традиційної сільськогосподарської діяльності.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Практики розвитку соціального підприємництва в Україні є відносно новими. Ця сфера перебуває на етапі становлення або навіть зародження, тому актуальність дослідження досить висока, але сам процес, особливо в питанні доступності емпіричних оцінок стану є надзвичайно складним у реалізації. Пріоритети соціального підприємництва вибудовуються поступово самим суспільством, підприємцями, державна ж політика в будь-якому сенсі по цій проблемі не прослідковується. Загалом розвиток соціального підприємництва в економіці України і на селі, перебуває в зародковому стані, з'являються перші соціальні підприємства, або ж такі, що схожі на них за принципами функціонування, цілями. Усе підпорядковано культурі підприємництва, національним традиціям господарювання. Проблем чимало, головна з них, на нашу думку — відсутність рамкового спеціалізованого законодавства з регулювання діяльності соціальних підприємств.

Проте, соціальне підприємництво вважаємо пріоритетною формою господарської діяльності на селі в умовах децентралізації. У ситуації коли держава практично значно усунулася від вирішення соціальних проблем, за делегування значної частини повноважень місцевим територіальним громадам — соціальне підприємництво — механізм селозбереження. Але для забезпечення організаційно-економічної функціональності механізму соціального підприємництва потрібно створити цільове законодавство. В перспективі на державному і місцевому рівні мають бути розроблені стратегічні програмні документи для сприяння залученню підприємливих соціально активних осіб до організованої діяльності зі створення соціальних підприємств. Соціальне підприємництво як креативна модель бізнесу характеризує рівень соціальної свідомості суспільства і якість соціального капіталу. Наявність соціальних підприємств є перш за все індикатором стану соціальної економіки, бажання індивідів і підприємців діяти на благо соціуму. Це вкрай важливо врахувати в подальших дослідженнях у світлі реалізації проблем сталого розвитку, реалізації цілей, які визначені ООН на період до 2030 року.

Література:

1. Глобальні Цілі сталого розвитку 2030. URL: [http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%-D1%96%D0%BB%D1%96_web\(2\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%-D1%96%D0%BB%D1%96_web(2).pdf) (дата звернення: 18.04.2020).
2. Указ Президента України "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року" від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 18.04.2020).
3. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: дослідж. прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ, 2011. 242 с.
4. Форд Генрі. Моє життя та робота / пер. з англ. Уляни Джаман. Київ, 2016. 344 с.
5. Туган-Барановський М.І. Політична економія: курс популярний. Київ: Наукова думка, 1994. 264 с.
6. Юнус М. Мир трех нулей. Как справиться с нищетой, безработицей и загрязнением окружающей среды; Пер. с англ. Москва, 2019. 275 с.
7. Сіренко Н.М., Лункіна Т.І. Соціальне підприємництво в Україні: основні аспекти. Сталий розвиток економіки. 2016. № 1. С. 5—10.
8. Босак І.П. Соціальне підприємництво: основні ознаки та особливості розвитку. Наукові записки [Української академії друкарства]. 2017. Вип. 1 (54). С. 99—104.
9. Давидовська Г.І. Проблеми соціального підприємництва в Україні. Науковий вісник Ужгородського на-

ціонального університету. 2016. Вип. 7. Ч. 1. С. 106—109.

10. Ільченко Н.В. Соціальне підприємництво як інструмент економічного та соціального розвитку територіальної громади. Економіка та держава. 2010. № 12. С. 127—129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ ecde_ -2010_12_41 (дата звернення: 15.04.2020).

Пі. Варналії З.С. Соціальне підприємництво та соціальна відповідальність підприємства // Наукова спадщина Йозефа Алоїза Шумпетера і сучасність: погляд із минулого в майбутнє: Матеріали III Міжнарод. Шумпетерівської конференції (21-22 жовтня 2016 р.). Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. 252 с. С. 178—183.

12. Никифорак В.А. Соціальне підприємництво: сутність та особливості розвитку. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 8. С. 321—324.

13. Косович Б.І. Соціальне підприємництво в Україні: актуальні питання становлення. Економіка та держава. 2020. № 3. С. 77—81. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.3.77

14. Шпикуляк О.Г. Становлення соціального капіталу в аграрній сфері трансформаційної економіки. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, Vol. 8. Page 28—34. Published 2007. URL: <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/678/704> (дата звернення: 22.03.2020).

15. Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво і менеджмент): моногр. / за ред. М.І. Маліка. Київ. ННЦ "ІАЕ". 2012. 642 с.

16. Бергман Х. Разделение труда и специализация в сельском хозяйстве. Пер. с нем. Ю.И. Тимофеева и О.Г. Тропова. Москва. 1969. 296 с.

17. Андрійчук В.Г., Сас І.С. Концентрація в аграрній сфері економіки: проблемні аспекти: монографія. Київ. 2017. 303 с.

18. Білецька Н.В. Резерви і механізми підвищення ефективності агропромислового комплексу України. Економіка та держава. 2015. № 2. С. 115—117.

19. Бізнес з людським обличчям: що таке соціальне підприємництво та як це працює на Закарпатті. URL: <https://pershij.com.ua/biznes-iz-liudskym-oblychchiam-shcho-take-sotsialne-pidpriemnytstvo-ta-ia-k-tse-pratsiuie-na-zakarpatti/> (дата звернення: 18.04.2020).

20. Каталог соціальних підприємств України 2016—2017 роки. Довідкове видання. Київ. Видавничий дім "Києво-Могилянська академія". 2017. URL: <https://drive.google.com/file/d/1511NaCLowNZVph-lAgcZpk3Esp79sicw/view> (дата звернення: 28.12.2019).

21. Гарфорд Тім. Речі, що змінили світ. Історія економіки в 50 винаходах. Пер. з англ. Роман Скакун. К. Наш формат. 2018. 352 с.

22. Смал В., Кокот В. Що слід знати про соціальне підприємництво. Посібник. Федерація канадських муніципалітетів / Проект міжнародної технічної допомоги "Партнерство для розвитку міст". 2017. 58 с. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Social_Entrepreneurship_Guide-WEB-1.pdf С. 32 — 52 (дата звернення: 8.04.2020)

References:

1. UN House in Ukraine (2020), "Global Sustainable Development Goals 2030", available at: [http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96_web\(2\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96_web(2).pdf) (Accessed 16 April 2020).

2. President of Ukraine (2019), Decree "On Sustainable Development Goals of Ukraine for the Period up to 2030", available at: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (Accessed 18 April 2020).

3. Schumpeter, J.A. (2011), Teoriia ekonomichnoho rozvytku: doslidzh. prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsykladu [Theory of economic development: the study of profits, capital, credit, interest and the economic cycle], Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, Ukraine.

4. Ford Henri. (2016), Moie zhyttia ta robota [My life is that work], Kyiv, Ukraine.

5. Tuhan-Baranovskyi, M.I. (1994), Politychna ekonomia: kurs popularnyi [Political economy: the course is popular], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.

6. Yunus, M. (2019), Myr trekh nulei. Kak spravytsia s nyskchetoi, bezrabotytsiei y zahriznzenyem okruzhaiushchei sredu [The world of three zeros. How to cope with poverty, unemployment and pollution], Moscow, Russia.

7. Sirenko, N.M. and Lunkina, T.I. (2016), "Social entrepreneurship in Ukraine: main aspects", Stalyi rozvytok ekonomiky, vol. 1, pp 5—10.

8. Bosak, I. P. (2017), "Social entrepreneurship: basic features and features of development", Naukovi zapysky, vol. 1 (54), pp. 99—104.

9. Davydovska, H. I. (2016), "Problems of social entrepreneurship in Ukraine", Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu, vol. 7, pp. 106—109.

10. Ilchenko, N.V. (2010), "Social entrepreneurship as a tool for economic and social development of the territorial community", Ekonomika ta derzhava, vol. 12, pp. 127—129.

11. Varnalii, Z. S. (2016), "Social entrepreneurship and corporate social responsibility", Mizhnarodna Ekonomichna konferentsiya. Naukova spadshchyna Yozefa Aloiza Shumpetera i suchasnist: pohliad iz mynuloho v maibutnie [International economic conference. Joseph Alois Schumpeter's scientific legacy and the present: a look from the past to the future], National University, Chernivtsi, Ukraine, 21—22 oct, pp. 178—183.

12. Nykyforak, V. A. (2017), "Social entrepreneurship: the essence and features of development", Ekonomika i suspilstvo, vol. 8, pp. 321—324.

13. Kosovych, B. I. (2020), "Social entrepreneurship in Ukraine: topical issues of becoming", Ekonomika ta derzhava, vol. 3, pp. 77—81. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.3.77

14. Shpykuliak, O.H. (2007), "Formation of social capital in the agrarian sphere of transformation economy", Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, [Online], vol. 8, pp. 28—34, available at: <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/678/704> (accessed 22 March 2020).

15. Malik, M.I. (2012), Sotsialno-ekonomichni zasady rozvytku silskykh terytorii (ekonomika, pidpriemnytstvo i menedzhment) [Socio-economic principles of rural development (economy, entrepreneurship and management)], NNTs "IAE", Kyiv, Ukraine.

16. Berhman, Kh. (1969), Razdelenye truda y spetsyalyzatsiya v selskom khoziaistve [Division of labor and specialization in agriculture], Moscow, Russia.

17. Andriichuk, V.H. and Sas, I.S. (2017), Kontsentratsiia v aharnii sferi ekonomiky: problemni aspekty [Concentration in the agricultural sphere of the economy: problematic aspects], Kyiv, Ukraine.

18. Biletska, N. V. (2015), "Reserves and mechanisms of increasing the efficiency of the agro-industrial complex of Ukraine", Ekonomika ta derzhava, vol. 2, pp. 115—117.

19. Shepa, Kh. (2020), "Human face business: what social entrepreneurship is and how it works in Transcarpathia", available at: <https://pershij.com.ua/biznes-iz-liudskym-oblychchiam-shcho-take-sotsialne-pidpriemnytstvo-ta-ia-k-tse-pratsiuie-na-zakarpatti/> (Accessed 18 April 2020).

20. SOTSIIUM-XXI (2017), "Catalog of social enterprises of Ukraine 2016—2017", available at: <https://drive.google.com/file/d/1511NaCLowNZVph-lAgcZpk3Esp79sicw/view> (Accessed 29 December 2020).

21. Harford, T. (2018), Rechi, scho zminyly svit. Istoriia ekonomiky v 50 vynakhodakh [Things that changed the world. History of Economics in 50 Inventions], Kyiv, Ukraine.

22. Smal, V. and Kokot, V. (2017), "What you need to know about social entrepreneurship. Manual. Federation of Canadian Municipalities", Projekt mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy "Partnerstvo dlia rozvytku mist", available at: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Social_Entrepreneurship_Guide-WEB-1.pdf (Accessed 8 April 2020).

Стаття надійшла до редакції 02.05.2020 р.